

BIBLIOTECA

654

Mitresh Kuteh.

vepra letrare 1

Përgatiti

NASHO JORGAQI

Redaktore

ROZETA UÇI

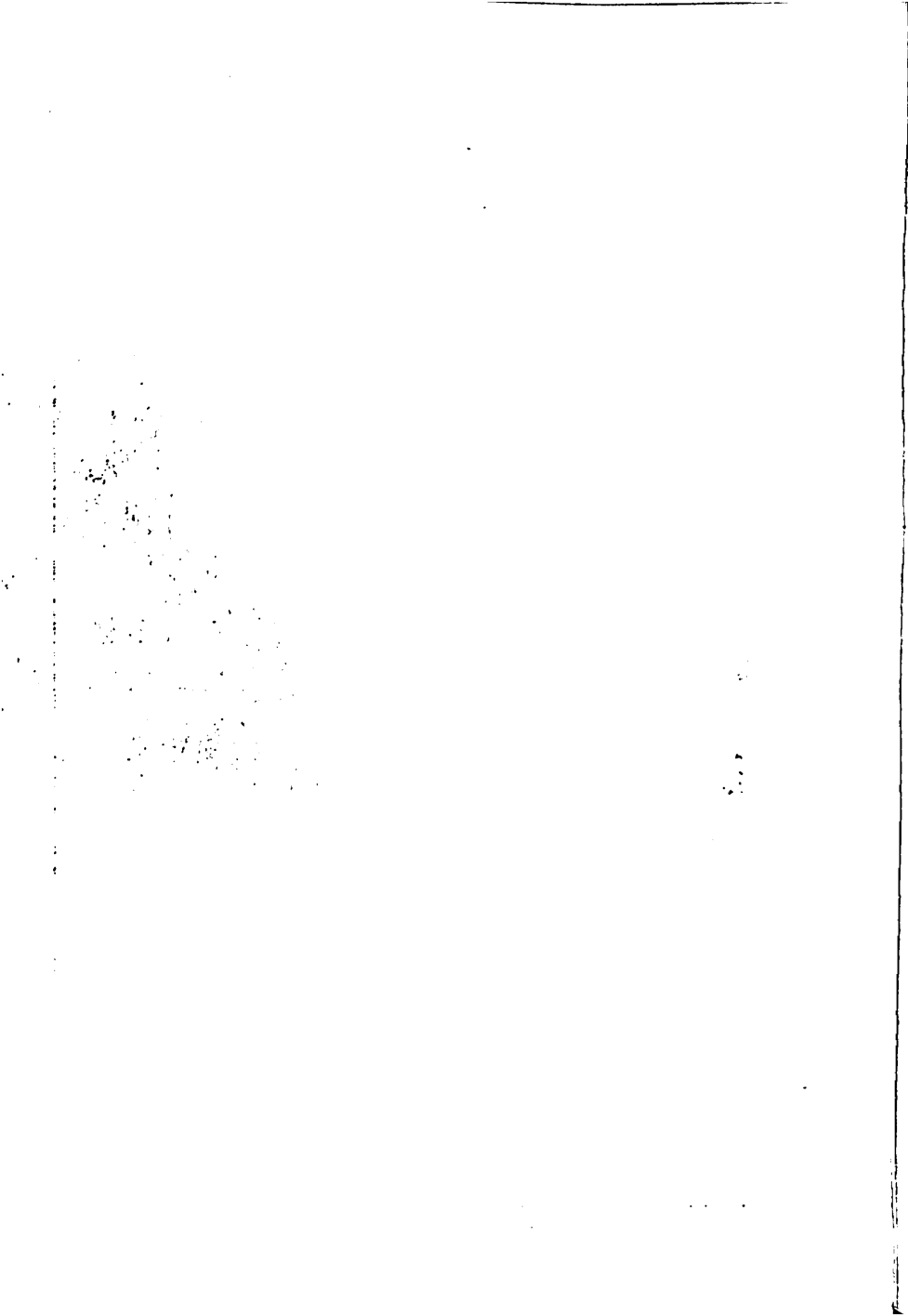
Recensues

Naum Prifti

Teodor Laço

MITRUSH KUTELI (1907-1967)

Po i paraqesim lexuesit serinë e veprës letrare të Mitrush Kutelit në pesë vëllime, ku përmbledhet pjesa më e madhe e krijimtarisë së tij letrare e shkruar dhe botuar që nga vitet 30 deri në vitet e fundit të jetës së shkrimtarit.

Vëllimi i parë dhe i dytë përmbajnë tregime dhe rrëfenja që autori i ka botuar në librat «**Net shqiptare**» (1938 dhe 1944), «**Ago Jakupi e të tjera rrëfime**» (1943), «**Kapllan Aga i Shaban Shpatës**» (1944), «**Dashuria e barbarit Artan**» (1946) si dhe në disa periodikë të kohës. Disa nga këto tregime u ripunuan nga autori dhe u botuan në librin «**Tregime të zgjedhura**» në vitin 1972. Në botimin tonë është marrë varianti i përpunuar i këtyre tregimeve.

Vëllimi i tretë përmban novelat, tri nga të cilat autori i shkroi si projekte të romaneve të ardhshme, që s'mundi t'i përfundojë. Ato u botuan të përmbledhura në vitin 1983, në librin «**Në një cep të Ilirisë së Poshtme**».

Në vëllimin e katërt kemi përfshirë «**Tregimet e moçme shqiptare**» dhe përrallat, me të cilat autori u drejtohet kryesisht moshave të reja.

Vëllimi i pestë përmban poezi, kritikë le-

trare dhe publicistikë. Krijimet poetike janë marrë kryesisht nga libri «**Baltë nga kjo tokë**» (1973) ndërsa shkrimet kritike dhe studimet janë marrë nga shtypi periodik para – dhe Pasçlirimit, si dhe nga libri «**Shënime letrare**» (1944). Disa nga shkrimet kritike dhe studimet janë parathënie veprash të përkthyer nga autori.

Parathënie

Mitrush Kuteli është cilësuar me të drejtë si një nga mjeshtrit e fjalës shqipe. Me fjalën shqipe ai ngriti një vepër të tërë artistike, që i ka dhënë emër dhe vend të nderuar në historinë e letërsisë shqiptare. Kuteli përfaqëson një nga individualitetet e shquara krijuese të traditës sonë letrare. Një personalitet, ku qëndrojnë së bashku prozatori me poetin, përkthyesi me kritikun letrar, përralltari me folkloristin, publicisti me studiuesin e shkencave ekonomike e mbi të gjitha mjeshtri i tregimit.

Trashëgimia letrare e Kutelit është e gjerë dhe e pasur, origjinale dhe përherë e freskët. Ajo është e gatuar me historinë dhe jetën e gjallë të popullit, sidomos me dertet e gazet e fshatarësisë, me frymën e një psikologjie e mendësie thjesht shqiptare, me indin dhe nervin e fjalës autentike shqipe. Veçanërisht proza i ngjan një rrëfimi të përmallshëm për vendlindjen dhe njerëzit e saj, për karakterin dhe virtytet e bashkatdhetarëve, për visaret kombëtare. Një brendi e këtillë i ka dhënë veprës së Kutelit një fizionomi të theksuar kombëtare dhe frymëmarrje të gjerë popullore. Prej këndej janë përftuar dhe konceptet e tij letrare, që flasin për një ideal estetik të përparuar.

Edhe pse është autor i dy epokave, sepse jetoi dhe krijoi para dhe pas Çlirimit, ai, siç do të shpjegojmë më tej, mbetet një shkrimtar demokrat dhe vepra e tij, duke pasur një thelb të shëndoshë ideoestetik i takon traditës përparimtare të letërsisë sonë. Në rrjedhat e kësaj tradite letrare, Kuteli përfaqëson jo vetëm një këndvështrim dhe vokacion të ri, po dhe një dukuri ideoartistike që ka arsyet e saj. Studimet letrare për të gjitha këto ende nuk e kanë thënë fjalën e tyre të plotë e të gjithëmbarshme, me gjithë vlerat e spikatura të veprës. Një rrethanë e këtyrë, natyrisht, e vështirëson dhe detyrën tonë për të paraqitur, analizuar dhe interpretuar jetën dhe individualitetin krijues të Mitrush Kutelit.

1

Mitrush Kuteli, që është pseudonimi letrar i Dhimitër Paskos (të cilin ai e krijoi nga trajta e shkurtër e përkëdhelëse e emrit dhe mbiemrit të vjetër të familjes), u lind më 13 shtator 1907 në Pogradec. Në këtë qytet të vogël piktoresk në mes pyjeve të gështenjave dhe ujërave të liqenit ai do të kalonte fëmijërinë. Vendlindja i derdhi në shpirt që për së vogli bukurinë e natyrës së saj të mrekullueshme, i foli në gjuhën e butë të trevës së vet, e mëkoi me këngë e zakone shqiptare, i rrëfeu histori të moçme. Pleqtë dhe plakat e mëhallës, gjyshja dhe nëna, e mbi të gjitha i ati, Pandi Pasko Kuteli, u bënë mësuesit e parë të shkrimtarit të ardhshëm. Babai, rrobaqepës shajaku e murator, bojaxhi e zograf, që jeta e detyroi të mërgonte për sa e sa vjet në Rumani, mbeti për Mitrushin shëmbëlltyra e njeriut të ndershëm të punës dhe e shqiptarit atdhetar. Prej tij mësoi së pari të lexonte e të shkruante shqip, dëgjoi të flitet për lëvizjen patriotike e për N. Naçon. Në dyqanin e vogël që i ati e hapi

sapo u kthye në atdhe, duke u bërë ndërlidhës i patriotëve dhe përhapës i librave e gazetave shqip, djali i vogël i Kutelëve jetoi atmosferën e Lëvizjes Kombëtare. Në këtë kohë do të shikonte të bastisej dyqani e shtëpia nga turqit e të burgosej i ati. Vitet e fëmijërisë kaluan nëpër Pogradecin dhe Mokrën e ndezur nga lufta për çlirimin dhe mbrojtjen e atdheut.

Në 1913 Mitrushi nisi mësimet në shkollën fillore shqipe të vendlindjes, të cilën e mbaron në vjeshtën e trazuar të vitit 1919. Po në këtë vit nxënësi Dhimitraq P. Pasko botoi dy vjershat e tij të para «Mëmës Shqipëri dhe «Skënderbeu» në kalendarin «Poradeci», që e nxirnin patriotët e qytetit.

«Bazën e vërtetë letrare, – kujton ai, – ma dhanë përrallat e nënës dhe të fqinjëve, folklori ynë i pasur që nisa të njoh nga vogëlia, librat e librarisë së vogël të babait: «Valët e detit të Spiro Dines, librat e Naimit, «Baba Tomori» i Çajupit, Hriostomatia e Qiriazit etj. etj. I pari Naimi më fali dashurinë e gjuhës, të tokës, të malit shqiptar, mallëngjimin për Abaz Alinë. I falem Naimit!»*

Ishte ky një fillim i mbarë që do t'i jepte zemër autorit tepër të ri dhe do ta lidhte përgjithmonë me letërsinë. Në këto hapa të parë atë do ta ndihmonte dhe një rrethanë fatlume, njohja me poetin Lasgush Poradeci. Ai do të shoqërohej me të dhe do të mësonte prej tij.

I ati, arsimdashës i flaktë, deshi që djali i tij i vetëm të ndiqte më tej mësimet, por mundësitë ekonomike nuk i kish. Prandaj i biri u detyrua të priste dy vjet, derisa siguroi një bursë për në shkollën tregtare rumune të Selanikut. Në këtë qytet të njohur të Ballkanit, Mitrushi mësoi disa vjet dhe, ndonëse kish prirje të tjera dhe ndoqi një degë që s'e kishte për zemër, u dallua si nxënës inteligjent, serioz e plot interesa. Përveç mësimëve, ai u

---

*) Letër V. Balës, 15 qershor 1963.

dha pas leximeve, u thellua më tej në gjuhën amtare dhe përvetësoi rumanishten dhe greqishten. Ndërkohë merret dhe me veprimtari të gjallë shoqërore patriotike, bëhet një nga themeluesit e drejtuesit e shoqërisë kulturore «Kostandin Kristoforidhi», të krijuar nga nxënësit shqiptarë që mësonin në shkollat e Selanikut. Pikërisht nga kjo kohë fillon interesimi dhe shqetësimi i sinqertë i këtij të riu për ngjarjet politike që ndodhnin në Shqipëri gjatë viteve 20. Kështu, ai do t'i përjetonte si fitoren ashtu edhe disfatën e Revolucionit Demokratik-borgjez, e pastaj do të ndiqte me ankth dramën e lojën tragjike që luhej në kurriz të popullit nga bejlerët me Zogun në krye. I prekur dhe i nxitur nga këto ngjarje tronditëse, Mitushi i ri nisi të shkruajë vjersha e artikuj, të cilat i botoi në gazetën antizogiste «Shqipëria e re», që dilte në Kostancë të Rumanisë.

Më 1928 Mitushi, pasi mbaron shkëlqyeshëm maturën e shkollës tregtare rùmune të Selanikut, shkon në Bukuresht ku hyn në Akademinë e Shkencave Ekonomike. Në Rumani djaloshi poradecar nuk do të ndihej dhe aq i huaj, jo vetëm se këtu ra në një vend mikpritës e me zakone e psikologji të përafërt, por u gjend dhe në një nga kolonitë më të mëdha të mërgimit shqiptar, vatër e njohur për traditat patriotike, trevë e rrahur dhe nga kurbetçinjtë e Pogradecit e të Korçës. Shqiptarët këtu nxirrnin gazeta e revista shqipe, botonin libra, kishin hapur shkolla dhe kurse në gjuhën amtare. Prej këndej kishin nisur rrugën e tyre një plejadë letrarësh me emër si M. Grameno, M.S. Gurra, I.M. Qafëzezi etj.

Por prapë ai ishte i huaj në dhé të huaj. Studimet universitare i ndoqi në kushte të vështira ekonomike, duke bërë, siç thotë vetë, «jetë mansarde» e duke punuar ndërkohë edhe si llogaritar. Megjithatë, këto rrethana nuk e penguan këtë të ri, gjithnjë të zellshëm e të etur për dije, të arrinte rezultate shumë të mira në studime dhe të